

**BURDUR ÇELTİKÇİ İLÇESİNDE TESPİT EDİLEN
AĞITLARIN MÜZİKAL VE EDEBİ AÇIDAN
İNCELENMESİ (*)**

**Musical and Literature Investigation of the Laments which
Determined in Burdur Çeltikçi District (*)**

DOI NO: 10.5578/amrj.67879

Veli YÖNTEM¹
Servet YAŞAR²

Özet

Bu çalışma, Burdur ili Çeltikçi ilçe merkezinde halk kültürü unsurları kapsamında tespit edilen ağıtların müzikal ve sözel açıdan değerlendirilmesini ve bu kültüre ait bir takım yerel kavramları ve olguları içermektedir.

Anadolu coğrafyasında Akdeniz Bölgesi, özellikle de bulunduğu konum itibarıyla Burdur, kültürel özellikleri bakımından dikkat çekici bir ildir. Burdur iline bağlı Çeltikçi ilçesi de bu bakımdan önem kazanmaktadır. İlçenin halk kültürü incelendiğinde bu kültürü oluşturan bazı unsurların (türküler, ninniler, ağıtlar vb.) biraz daha ön plana çıktığı gözlenmektedir. Bunlar arasında yörede en dikkat çekenin ise ağıtlar olduğunu söylemek mümkündür.

Ağıtlar, genel olarak ölen kişinin arkasından duyulan acıları, üzüntüleri ifade etmek için seslendirilen sözlü kültür ürünleridir. Araştırma kapsamında Çeltikçi ilçesi halk kültüründe yer alan ağıtlar hakkında öncelikle literatür taramasına gidilmiştir. Daha sonra derleme yöntem ve teknikleri doğrultusunda ön hazırlıklar yapılarak alanda konuya ilişkin tespitler yapılmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya ilişkin uygun ortamlar hazırlanmış ve çalışmanın verileri gözlem ve görüşme teknikleri aracılığıyla elde edilmiştir. Bu teknikler aracılığıyla görsel-işitsel materyaller toplanarak elde edilen ağıtlar notaya alınmış ve sonrasında müzikal ve edebi açıdan değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Ağıt yakma geleneği çerçevesinde yapılan uygulama, yöre halkı tarafından çoğunlukla yas olarak ifade edilmektedir. Bu çalışma kapsamında tespit edilen 24 adet yas örneği sesli ve yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

¹ Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, veliyntm@gmail.com

² Doç., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Müziği Bölümü, sysasar@aku.edu.tr

*Bu makale Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanan “Burdur İli Çeltikçi İlçesi Halk Kültüründe Müzik Unsurları” adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bunun yanı sıra Türkler’de ağıt yakma geleneği hakkında elde edilen bilgilere de çalışma kapsamında detaylı olarak yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Burdur, Çeltikçi, Halk Kültürü, Müzik Kültürü, Ağıt.*

Abstract

This study includes a musical and verbal evaluation of the laments identified in the folk culture elements in Burdur-Çeltikçi district center and some local concepts and phenomena belonging to the district culture.

Akdeniz Region in Anatolian geography, especially Burdur is a remarkable province in terms of the richness of cultural elements. The Çeltikçi district of Burdur is gaining importance in this respect. When the folk culture of this district is examined, it is observed that some verbal elements (folk songs, lullabies, laments, etc.) that make up this culture are more prominent. Among them in region, it is possible to say that the most striking cultural element is laments.

Laments of sorrows and sorrows which lays behind the passed away persons are verbal cultural products in general. In the scope of the research, literature review which includes the laments in the folk culture of Çeltikçi district was done primarily. Then, pre-preparations were made and the findings which is about the subject in the field were found according to the compilation methods and techniques. Within the scope of the study, suitable environments for the research were prepared and the data of the study were obtained by observation and interview techniques. Audio-visual materials were collected by means of these techniques, and the lament samples were noted and then subjected to musical and verbal evaluation.

The practice carried out within the framework of the lament tradition is mostly expressed by the local people as “mourning”. 24 mourning samples which identified in this study were recorded in voice and written form. In addition, the information obtained about the tradition of lament in the Turks is also included in the study with details.

Keywords: *Burdur, Çeltikçi, Folk Culture, Music Culture, Lament.*

GİRİŞ

İnsan, tarih boyunca farklı kültürlerle iç içe bulunmuş ve yerleşik hayata geçtikten sonra kendine özgü birtakım gelenekleri ortaya koymuştur. Farklı coğrafyalarda yerleşik hayata geçen insan toplulukları, oluşturdukları sınırlar içinde kendi geleneksel kültürlerine zemin hazırlamışlardır. Kendinden önce yaşayan atalarından aldıkları değerleri, kendinden sonraki nesillere aktararak geleneksel kültürün devamlılığına yardımcı olmuşlardır.

Kültür, bir toplumun sahip olduğu ve nesilden nesile aktarılabilen değerler bütünüdür. Bir ulusun içinde bulunduğu

toplumun duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimleri olarak gelenek, görenek, örf ve âdetleri, sosyal yapıları, kanunları, törenleri, vb. bütün değerler, kültür kavramını oluşturan önemli unsurlardır. Kültüre ilişkin bugüne kadar birçok tanımlama yapılmıştır. Bu değerlendirmelerden birinde “insanın, insanla ve insanın tabiatla olan mücadelesinde ortaya çıkan durumlar ve ihtiyaçlar karşısında insanın meydana getirdiği tarihi, hareketli, değişken, sosyal ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcı, millî hususiyetleri olan her şeydir” (Ekici, 2013: 9) şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. Diğer bir tanımda ise Turan, kültür için “Bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür” (1994: 13) şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. Bu tanımlamalardan hareketle kültür için, insanın ihtiyaçları doğrultusunda oluşan, toplum içinde ortak değerler haline gelerek sosyal yapıyı oluşturan ve sonraki nesillere gelenek-görenek halinde aktarılan pratiklerdir tanımı yapılabilir.

Konu olarak çok zengin ve geniş bir alanı kapsayan kültürün en önemli sanat kollarından birisi de müziktir. Özkan müziğin, insan hayatında önemli bir unsur olduğunu vurgulayarak, insan toplulukları üzerinde etkisine ilişkin şu ifadelere yer vermektedir:

Mûsikî, en ilkel toplumlarda bile, konuşmadan önce insan hayatına girmiş bir unsurdur. Biliyoruz ki, en ilkel topluluklar gündelik işlerini, daha konuşmayı öğrenmeden önce ritim ile sonraları, oldukça basit bile olsa ritme eşlik eden bir takım seslerle, yani musiki ile yürümüşlerdir. Çeşitli tabiat olaylarından korkup, bunlardan korunma ihtiyacı duyan insanoğlu; ritim, müzik ve raksı (dans)’la gerçek mahiyetini bilmediği bu büyük güce tapınarak, bu olaylardan kurtulmak istemiştir. Bu üç temel unsur, başlangıcından itibaren bütün insan toplulukları üzerinde etkili olmuş ve âdetâ bütün toplumlar, aşılması gereken bu aşamadan geçmişlerdir. Bunlar, sanat ve kültürün ilk tohumlarıdır (1982: 17).

Müzik, ulusal kültür mirasının vazgeçilmez bir bölümünü oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal birlik ve beraberlik için de önemli bir rol oynamaktadır. Bu duruma ilişkin olarak Uçan; “Bireyler, birey ile toplum, toplumsal kesimler ve toplumlar arasında anlaşma, dayanışma, kaynaşma, paylaşma, işbirliği yapma, birleşme ve bütünleşme sağlanmasında müziğin oynadığı rolleri kapsar” (2005: 29) şeklinde bir ifadeye yer vermektedir. Türk müzik kültürü açısından da bu roller önemlidir. Bu müzik kültürü, bütün çeşitleriyle toplumun her kesiminde (kent yaşamından kırsal kesimlere, konar-göçerlere kadar) yöresel özellikleri de içinde barındırarak canlı bir

şekilde devamlılığını sürdürmektedir. Türk kültür tarihi incelendiği zaman, millî kültürü oluşturan unsurlar içerisinde mutlaka müziğin de olduğu görülmektedir.

Gerek coğrafi konum gerekse dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Anadolu, birçok farklı kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Bu farklılıklar doğal olarak Anadolu'nun müzik kültürüne de yansımıştır. Buna ilişkin olarak Ekici, Anadolu kültürünün zenginliği ve Türk müziğinin dünya müziği içerisinde önemli bir yere sahip olduğuna ilişkin şu bilgilere değinmiştir:

Anadolu'nun, Türklerin eline geçmesiyle birlikte, geçmişteki renkli yaşantıları, kültürlerinde hayat bulmaya devam etmiştir. Türk kültürünün renkliliği ve zenginliğini, özellikle müzikte görmek mümkündür. Türk müziği; ses sistemi, usûl sistemi, makamları, melodik yapısı, ritim yapısı, icra biçimi, konuları, çalgıları ve form yapısı bakımından, dünya müziği içerisinde, özel bir yere sahiptir. Geniş bir coğrafi alana sahip olan Anadolu'nun, her bölgesinin her şehrinin hatta bazı ilçelerinin bile kendine özgü bir müzik icrası vardır. Bu Türk insanın olaylar sonucunda değişik şekillerde duygulanması ve bu duygularını değişik şekillerde ifadesinin bir sonucudur (2013: 12).

Bu bütünlük içerisinde Anadolu kültürünün bir parçası olan ve varlığını gösteren Türk müziği, ana başlıkları altında Türk halk müziği ve Türk sanat müziği olarak ikiye ayrılmış ve çeşitli kaynaklarda alt türler şeklinde sınıflandırılmıştır.

Günümüzde sanat alanında yapılmış birçok çalışmanın olduğu ve müzik sanatının alt türlerinin sınıflandırılmasıyla ilgili çeşitli çalışmaların ve görüşlerin olduğunu görmek mümkündür. Bunlardan bir tanesi Akdoğu'nun, geleneksel Türk müziğiyle ilgili yaptığı çalışmadır. Akdoğu, Türk müziğini geleneksel Türk müziği ve çağdaş Türk müziği olarak ana başlıklar halinde ikiye ayırmıştır. Bu sınıflandırmada özellikle geleneksel Türk müziğini alt türlere ayırarak dünyasal ve inançsal kolları belirlemiştir. Bu alt kollardan dünyasal kolu: Geleneksel Halk Müziği ve Geleneksel Sanat Müziği; inançsal kolu ise Cami Müziği ve Tasavvuf Müziği (Tasavvufi Halk Müziği ve Tasavvufi Sanat Müziği) oluşturmaktadır (1996: 145).

Türk müziğinin alt türlerinden biri olan halk müziği, Türk toplumunun sosyal, siyasal ve ekonomik yaşantılarını kapsayan ve bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan ürünlerin söze ve ezgilere aktarılmasıyla oluşan kültür mirasıdır. Bu kültür unsuru halkın acısını, üzüntüsünü, mutluluğunu, davranışlarını, duyarlılıklarını ve yaşayış

biçimlerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda Türk halk müziği önemli bir kültür ürünüdür. Pelikoğlu, THM ile ilgili olarak “Geleneksel Türk halk müziği bir kültür formudur; tarihsel süreç içerisinde, var oluşundan günümüze, Türk kültürüne dair sosyal, siyasal, ekonomik değişim ve gelişimleri içerir, farklı zamanı ve mekânı (Orta Asya, Osmanlı, Cumhuriyet Türkiye) boydan boya kat eder” (2012: 13) şeklinde bir ifadeye yer vermektedir.

Anadolu coğrafyası içinde Akdeniz Bölgesi özellikle de Burdur Yöresi kültürel çeşitliliği bakımından dikkat çekici bir ildir. Bu kültürel çeşitlilik içinde yöreye özgü müzik kültürü ise öne çıkan değerler arasındadır. Çalışma kapsamında incelenen Çeltikçi ilçesi müzik kültürü ile ilgili olarak bugüne kadar herhangi bir araştırmanın yapılmamış olması bu yöreyi önemli kılmaktadır.

İlçenin halk kültürü incelendiğinde, kültürü oluşturan unsurlardan bazılarının belli bölgelerde biraz daha ön plana çıktığını görmek mümkündür. Bunların içerisinde özellikle müzik ile iç içe olanlar arasında dikkat çekenleri; ninniler, ağıtlar, asker türküleri, düğün türküleri, kına türküleri, iş türküleri ve anlatı türküleri yörede halk kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak devamlılığını sürdürmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan ağıtlar ise yörenin önemli bir halk kültürü ürünü olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırma ile Burdur ili Çeltikçi ilçesindeki halk kültüründe var olan ağıtların tespit edilmesi ve kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Ayrıca derlenen ezgilerin notaya alınarak halk müziği repertuarına kazandırılması, gelecek kuşaklara aktarılması ve yapılan tespitler doğrultusunda analizler gerçekleştirilerek bilimsel sonuçlara ulaşılması da araştırmanın amaçları arasındadır.

Araştırma, Burdur ili Çeltikçi ilçe merkezindeki halk kültüründe tespit edilen ağıtlar ile sınırlıdır. Araştırmayla ilgili elde edilen ağıt örnekleri kişi ve kurumlardan sağlanan bilgiler, Çeltikçi ilçesindeki ağıt söyleme geleneğini ve kültürünü yansıtmaktadır. Bu kapsamda kullanılan veri toplama araçları, alanda derleme yöntem ve tekniklerinden faydalanarak araştırmanın içeriğine uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

Türkler’de Ağıt Geleneği ve Anadolu’daki Durumu

Ağıtlar, genel olarak ölümden duyulan acı karşısında veya yine ölümlle ilgili farklı konular (korku, üzüntü, savaşlar, doğal afetler,

isyanlar vb.) üzerine irticalen söylenen sözlerin ezgilere dökülmesi şeklinde ifade edilebilir. “Ağıt sözcüğü, Azerbaycan dilindeki ‘ağı’ (ağla, sızla) kökünden türemiştir” (Esen, 1982: 13). Bu bakımdan ağıtlarla ilgili bugüne kadar birçok tanımlamanın yapıldığı bilinmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde ağıtlarla ilgili “Ölen bir kimsenin iyi hallerini ve ölmesinden duyulan acıları sayıp dökmek üzere söylenen ezgi, ezgi ile mersiye söyleyerek ağlama” (www.tdk.gov.tr) anlamına geldiğine yer verilmiştir. Yaşar, ağıtları “ölen kişinin ardından yakılan ve ölen kişinin yaşamından kesitlerin yer aldığı ya da bir olay sonucu ölmüş ise o olayla ilgili temaların işlendiği sözel ezgilere denir” (2006: 31) şeklinde belirtmektedir. Ümit Kaynar’ın Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği adlı kitabında ise ağıt için “ölüm sonrası çaresizlik ve yakınmayı anlatan, çalgısız, anında ‘yakılmış’ söz ve ezgilerden oluşur” (1996: 112) ifadesine yer vermiştir. Elçin ise, insanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığı kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi’nde genellikle ‘ağıt’ dendiğini aktarmaktadır (2004: 90).

Ağıtlar, Orta Asya Türk kültüründen günümüze kadar ulaşabilen önemli bir geleneksel uygulamadır. En eski Türk topluluklarından biri olan Göktürkler’in, ölüyü anma yani yug adı verilen törenler ve bu kapsamda ayinler yaptığına dair bazı kaynaklar mevcuttur. Bunların bir tanesinde İnan, şu bilgilere yer vermektedir:

Gök Türkler devrinde ölüyü anma töreni için mezar üzerine yapılan ölünün heykeli ve tapınak bu töz (yani atalar) kültürünün daha olgunlaşmış şekli idi. Gök Türkler bu ölümler kültüne büyük önem vermişlerdir. Son yıllarda yapılan kazılarda ölümlerin heykelleriyle beraber tapınakların enkazı bulunmuştur. Ölümler için yug (matem) âyini de bu ölü heykelinin yanında yapılırdı (1976: 61).

Ağıtlar başlangıçta genel olarak bir kişinin ölümünden doğan bir acı olay karşısında duyulan üzüntüler üzerine yakılmış ancak zamanla konu yelpazesi genişletilerek toplumsal olaylar, felaketler, savaşlar vb. olayları da içine almıştır.

Çok eski çağlardan günümüze kadar gelen ağıtlar, bir bakıma ölen kişi için söylenmiş methiye demektir. Zamanla dünyanın faniliği, ömrün kısalığı, ihanet, kıskançlık, sadakatsizlik, feleğe sitem de ağıda konu olmuştur. Ayrıca yurdun istila görmesi, kaybedilen toprakların milletin vicdanında uyandırdığı acı, ağıt yakılan konular arasında yer almıştır. Büyük ve tanınmış kişilerin ölümleri, yurt uğruna şehit düşenler, üzerlerine en çok ağıt yakılan kişiler

olmuşlardır. Zلزهه, yangın, sel gibi afetler ve olaylar sonunda toplum olarak hissedilen acılar ağıtla dile getirilmiştir. Genç yaşta dul kalan kadının karşılaşacağı sıkıntılar kına yakma sırasında baba evinden uzaklaşırken gelinin hissettiği sevinçle karışık keder, yavrularını kaybeden anneler, geyikler, koyunlar veya kanadı kırıldığı için uçamayan leyleğin dramı gibi olay, durum ve hikâyeler ağıtın anlam ve içeriğine yeni boyut kazandırmıştır (Elçin, 1990: 1).

Yukarıdaki tanımlamaların ve konularının çeşitliliği neticesinde ağıtlar için bazı istisnalar dışında çoğunlukla ölüm üzerine söylenen ezgili manzum eserlerdir denilebilir.

Türk tarihinde ağıt geleneği incelendiğinde, Atsız'ın çalışmasında en eski ağıt örneğine Çin kaynaklarında rastlanıldığına tanık olunmaktadır. Bu çalışmada Çin kaynaklarında Hunların, M.Ö. 119 yılında bugün Çin'in Ordos şehrinin kuzeyindeki topraklarını o dönem Çinlilere kaptırmaları ve büyük çölün kuzeyine çekilmeleri üzerine şu dörtlüğü yazdıklarına ulaşılmaktadır:

Yen-çı dağımı kaybettik
Kadınlarımızın güzelliğini elimizden aldılar
Sı-lan-şan yaylalarını kaybettik
Hayvanlarımızı çoğaltacak vesâiti elimizden aldılar (1992: 35).

Türkler, burada kaybettiği topraklarından, kadınlarının güzelliğinin elinden alınmasından, yaylalarını kaybetmesinden ve hayvanlarını çoğaltacak araçlarının elinden alınması üzerine buradaki haykırışlarını bu dörtlükte dile getirmektedirler. Bu dörtlükten anlaşılacağı üzere o dönemde Türkler bir olay karşısında bir feryadı ve bundan duyulan üzüntüyü bu örnekteki gibi ağıt söyleyerek yerine getirdikleri söylenebilir. Bu kaynağın yanı sıra, Türkler'de ağıt söyleme geleneğine ilişkin yine eski Türk kaynaklarında da önemli bulgulara rastlanılmaktadır. Bunlar arasında Yenisey kaynaklarında; “Ey sizler! Ağıt yakınız ki semavî âlemde diri ve tanınmış olayım ve yemek bulayım” (Saygun akt. Görkem, 2001: 38); Orhun abidelerinde Kül-Tigin' e ait olan abidenin doğu yüzünde yas merasimiyle ilgili şu ifadeler yer verilmektedir; “Kendisi öylece vefat etmiş. Yaşçı, ağlayıcı, doğuda gün doğusundan Bökli Çöllü halk, Çin, Tibet, Avar, Bizans, Kırgız, Üç Kurikan, Otuz Tatar, Kıtay, Tatabı, bunca millet gelip ağlamış, yas tutmuş” (Ergin, 2017: 41). Abidenin kuzeydoğu yüzünde ise “Yaşçı, ağlayıcı olarak Kıtay, Tatabı milletinden başta Udar General geldi” (Ergin, 2017: 60-61) şeklinde ifade edilmektedir. Kül-Tigin abidesinde yazıldığı gibi Bilge Kağan abidesinin doğu yüzünde ise “Yaşçı, ağlayıcı, doğuda gün doğusundan Bökli Çöllü halk, Çin, Tibet, Avar, Bizans, Kırgız, Üç Kurikan, Otuz Tatar, Kıtay,

Tatabı, bunca millet gelip ağlamış, yas tutmuş” (Ergin, 2017: 67) şeklinde aynı ifadelere yer verildiği bilinmektedir. Divanü Lûgat-it Türk eserinde Kaşgarlı Mahmud’un Alp Er Tonga’nın yas törenindeki ağıttan aldığı dörtlük ise şöyledir:

“Herkes kurt gibi uluşuyor
Yakasını yırtara bağıyor
Ünü çıkınca haykırıyor
Gözü örtülesiye kafar ağlıyor” (İnan, 1976: 133).

Oğuz destanında ise “Basat da ağabeyi Kıyan Selçuk’un Tepe-Göz tarafından öldürüldüğünü öğrenince ağabeyi için hüzünerici bir ağıt söyleyerek uzun uzun ağlamıştır” (Sümer, 1980: 405) şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir.

Ağıt yakma geleneği için Türk kültüründe oldukça köklü bir maziye sahip olduğunu ve geçmişten günümüze kadar Türk boyları tarafından yaşatılan en eski halk kültürü geleneği olduğunu söylemek mümkündür. Ağıtlar, hem Anadolu dışında hem de Anadolu topraklarında yaşayan halkın yaşam tarzlarına göre şekillenmekte ve isimlendirilmektedir. Elçin, ağıtın Anadolu dışında kullanılan isimlendirmelerine ilişkin çalışmasında “İslamiyet’ten önceki devirlerde ‘sagu’ deyim ile karşılanan ve hiç şüphesiz ‘sıgtamak: ağlamak’ fiilinden türemiş, ağıta bugün Azerbaycan’da ‘ağı’, Kerkük Türklerinde ‘sazlamağ’ ve Türkmençe’de ‘âğı’ yanında ‘tavs’, ‘tavşa’ adları verilmektedir” (2004: 90) şeklinde bilgilere yer vermektedir.

Azerbaycan ve Türkmenistan’ın yanı sıra diğer Türk boylarıyla ilgili bugün ağıt sözcüğünün isimlendirilmesine ilişkin olarak Ö. Faruk Yaldızkaya’nın “Türkmen Ağıtları” adlı kitabında; Kuzey Kafkasya’da yaşayan ve Kıpçak lehçesiyle konuşan Karaçay – Malkarlar ‘kuv’, Kerkük Türkleri ‘sazlamağ’, Kırım Tatarları ‘taqmaq’, Özbekler ‘mârsiyä’, Uygurlar ‘jiğa, haza’, Tatarlar ‘mârsiyä’, Kuzey Kafkasya’da ve Dobruca’da yaşayan Nogaylar ‘bozlau/bozlaw’, Kumuklar ‘yas’, Gagauzlar ‘dizmek’, Karakalpaklar ‘joklav’, Ahıska Türkleri ‘bayatı’ (48-49: 2018) dendiğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Anadolu sahasında ise ağıtların farklı yörelerde değişik adlarla kullanıldığı bilinmektedir. Bu bakımdan Anadolu sahasının ne kadar zengin bir kültür coğrafyasına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kaya, çalışmasında “Bayatı (Kars), deme (Sivas), deşet (Adana), deyiş (Malatya), deyişet (Samsun), dil (Doğanşar-Sivas), lâvik (Kırşehir), ölgülü (Burdur), sau (Muş), sızılama (Doğu Anadolu), şin (Elazığ), şivan (Diyarbakır), yakım (İçel-Isparta), yas (Antalya, Balıkesir,

Burdur, Karaman, Muğla)” (2004: 259) şeklinde tespit etmiştir. Ağıt anlamında kullanılan terimleri ve bunların geçtiği yöreleri yukarıdaki şekliyle belirtmiştir.

Anadolu’da ağıt yakma geleneği incelendiğinde, bu uygulamayı gerçekleştirenlerin genellikle kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Ancak farklı yörelerde erkek ağıt yakıcıların da olduğunu söylemek mümkündür. Elçin, ağıt söyleyen kişiler için ‘ağıtçı’ sözü yaygınlaşmış ve ‘ağıt yakmak’ deyiminin türemiş olduğunu aktarmaktadır (2004: 90).

Ağıt yakıcıları en eski Türk topluluklarından günümüze kadar toplum içinde önemli bir misyona sahip oldukları bilinmektedir. Yetenekleri doğrultusunda irticalen söz söylemeleri ve bunları yerel bir ezgi kalıbıyla bütünleştirip seslendirmeleri onları toplum nezdinde seçkin kılmaktadır. Anadolu coğrafyasında Akdeniz Bölgesi, özellikle de Burdur ili ve Çeltikçi ilçesi, kültürel çeşitliliği bakımından dikkat çekici bir yöredir. Bu kültürel çeşitlilik içinde yöreye özgü ağıtlar, yörenin öne çıkan önemli değerleri arasında gelmektedir.

Burdur Çeltikçi Yöresinde Ağıt Söyleme Geleneği

İnsan yaşamında önemli dönüm noktaları olarak bilinen üç evreden söz edilir. Geçiş evreleri olarak tanımlanan bu evreler, bir insanın anne karnından dünyaya gelmesiyle başlayan ve hayata gözünü açtığı doğum, hayatını farklı bir cinsiyetle birleştirdiği evlenme ve yaşamının sonlandığı ölüm aşamaları olarak değerlendirilebilir. Geçiş evrelerinde birçok inançsal ve dinsel pratiklerin ve uygulamaların gerçekleştirildiği gözlenir. Nesilden nesile aktarılan bu uygulamalar, zaman zaman diğer kültürlerden de etkilenmekte ve kısmen de olsa değişime uğramaktadır. İlaveten bunlar yaşatıldığı toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal şartlarına göre de şekillenebilmektedir. Bu dönemlerden ölüm evresi bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Ölüm evresi, bir insanın yaşamını kaybetmesinden sonra başta yakınları olmak üzere geride kalanlara acı veren, üzüntülü bir olay olarak bilinmektedir. İnançsal ve kültürel bir takım örf, adet ve geleneklerin uygulandığı bu evre, toplumsal açıdan ağır sorumlulukları olan bir dönemdir. Bu dönemi kendi içerisinde ölüm öncesi ve ölüm sonrası olarak sıralamak mümkündür.

Çeltikçi’de bir kişinin yaşamın son evresi olarak bilinen insanın sekarat halinde, ilçedeki bir imam veya ölümü beklenen kişinin yakın akrabalarından biri tarafından dualar okunmaya başlanır. Ölümün gerçekleşmesi üzerine ise önce yakınlarına, sonra da köy halkına haber verilir. Bu sırada ölen kişinin evinde toplanan yakınlar arasında ağıt yakılmaya başlanır. Ağıt yakan kişiler her ne kadar aileden olsa da, ortamda yakın zamanda yakınına veya çok sevdiği birini kaybetmiş kişiler var ise onlar da ağıt yakar. Yörede ağıtlar genellikle kadınlar tarafından yakılır. Ağıt yakma geleneği yörede hem ölü kalkmadan hem de kalktıktan sonra yapılır. Yakılan ağıtlar bazen insanların doğaçtan söyledikleri, bazen de yörede bilindik sözlerden oluşmaktadır.

Yörede birinin ölümden duyulan acı üzerine yakılan ağıtlarda genellikle evlat acısı, anne-baba acısı vb. konular işlenmiştir. Çoğunlukla ölen kişinin övüldüğü sözlerin yanı sıra, bu durumun ailede ve geride bırakılanlarda yaratacağı sorunlara ilişkin bilgilere de yakılan ağıtlar içinde yer verilir.

Ağıt yakma sırasında söylenen sözler kadar bu sözlerin üzerine işlendiği ezgisel yapı da önemlidir. Ağıt seslendirmede bölgeye ve yöreye ait yerel ağız özellikleri, yöresel tavır, ritim ve ezgi kalıpları ile ağıtçının bireysel üslubu ve tavrı önemli bir yer tutmaktadır. Belirtilen bu durumlar değerlendirildiğinde, ağıt seslendirme ile ilgili geçmişten günümüze yörede yerel dokunun korunduğundan söz etmek mümkündür. Tüm bu uygulamalar neticesinde gerçekleştirilen ağıt yakma geleneği yöre halkı tarafından daha çok “yas yakma” olarak nitelendirilmektedir.

Çeltikçi Yöresinde Tespit Edilen Yas Örnekleri ve Bunların Sözel ve Müzikal Açından İncelenmesi

Araştırmada yörede yapılan ağıt geleneği kapsamında toplam 24 adet yas örneği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yazım aşamasında daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış ağıtların notalı ve sözlü örneklerine yer verilmiştir.

Bu örneklerin sözlerinin, yörede ikisi serbest, biri ise sekiz zamanlı ritmik yapıda olmak üzere toplam üç kalıp ezgi üzerinde seslendirildiği belirlenmiştir. Çalışma kapsamında örneklerin bir bütünlük oluşturması açısından notalı örnekleriyle birlikte verilmesi uygun görülmüştür. Yörede yaşayan kaynak kişilerde tespit edilen yas örneklerinin sözleri ve notaları aşağıda verildiği gibidir:

AKÜ AMADER / SAYI 9

Nota 1. Evlerinin Anası Girmemiş Mi Ellerinin Gınası (3. Yas)

Yüresi:

BURDUR/Çeltikçi

Kimden Alındığı:

Ayşe Bilen

Süresi:

-

Derleyen:

Veli Yöntem

Derleme Tarihi:

02.03.2014

Notaya Alan:

Veli Yöntem

**EVLERİNİN ANASI
GİRMEMİŞ Mİ ELLERİNİN GINASI
(YAS)**

EVLERİNİN ANASI GİRMEMİŞ Mİ ELİNİN KINASI
GELMEMİŞ Mİ ŞU GARİBİN ANASI İLE BUBASI
GİDERİN GİDERİNDE YOLLAR UZAK GALIR
GİDERİN GİDERİN DE YOLUMUZ TEK GALIR A GUZUM

İNEMEDİM MERDİVENİN ÜÇÜNÜ
BİLEMEDİM GUZUM GABİYATIMI
BAHAR AYLARINDA DA SARIVERDİM
GARA YERE SENİN GÖÇÜNÜ

KEKLİK OLSAM ŞU DAĞLARDA DOLANSAM A GUZUM
CEYLAN OLSAM ŞU DAĞLARDA BULUNSAM A GUZUM
DOLANSAM DA KARLI DAĞLARI DOLANSAM A GUZUM
SENİ ARASAMDA NERDE BULSAM A GUZUM

VARIN BAKIN MEZARCININ DAŞINA
GUMRU GUŞLAR YUVA YAPMIŞ GUZUMUN BAŞINA
ÇİLE ÇEKE KEKLİĞİM SUDAN MI GELDİN
ÖTME YANIK YANIK BAĞRIMI DELDİN

ÖNÜME GOYDULAR GARA YÜZÜNÜ
YAZMA İLE BAĞLADILAR A GUZUM SENİN GÖZÜNÜ
GIŞ AYLARINDA SARIVERDİM A YAVRUM SENİN GÖÇÜNÜ
YANARIN YANARIN DA GOYUN ANAM SANA YANARIN

YANARIN YANARIN DA GELİN ANAM SANA YANARIN
GİDİN BULUTLAR GİDİN GARA YERE SELAM EDİN
GARA YERDE ANAM İLE BUBAMDA VARDI
UYANDIRMAN DA GELİN GİDİN

Nota 2. Goca Dağ Başında Bir Guru Pınar (5. Yas)

Yöresi:
BURDUR/Çeltikçi
Kimden Alındığı:
Ümmü Bal
Süresi:
♩ = 110

**GOCA DAĞ BAŞINDA
BİR GURU PINAR**
(YAS)

Derleyen:
Veli Yöntem
Derleme Tarihi:
28.09.2014
Notaya Alan:
Veli Yöntem

GO CA DAĞ BA ŞIN DA BİR GU RU PI NAR

GE Lİ RİN GE ÇE RİN YÜ RE ĞİM OY NAR

BEN BİR GA RİP GU ŞUM EL BE Nİ NEY LER

GON DU ĞUM DAL LA RI KE SE LİM DER LER

-1-

GOCA DAĞ BAŞINDA BİR GURU PINAR
GELİRİN GEÇERİN YÜREĞİM OYNAR
BEN BİR GARİP GUŞUM EL BENİ NEYLER
GONUĞUM DALLARI KESELİM DERLER

-2-

GARA YERLERDE GUZULARIM VARDIR
YOLUN ÜSTÜNDE BİR DE YUVAM VARDIR
ALTI ÇOCUK BİR DE BABA YİTİRDİM
GUZULARIMIDA GÖRMEDİNİZMİ

AKÜ AMADER / SAYI 9

Nota 3. Annem Annem Yok Suyumu da Vuracak (7. Yas)

Yüresi:
BURDUR/Çeltikçi
Kimden Alındığı:
Sadık Yengil
Süresi:
-

**ANNEM ANNEM YOK
SUYUMU DA VURACAK
(YAS)**

Derleyen:
Veli Yöntem
Derleme Tarihi:
31.07.2014
Notava Alan:
Veli Yöntem

ANNEM ANNEM YOK SUYUMU DA VURACAK
BABA DESEM BABAM YOK SALIMA DA GİRECEK
GARDAŞLARIM YOKTUR İNTİKAM ALACAK
ÂDEMİN ETTİĞİ YANINA MI GALACAK

ANNEM ANNEM ANNEM AH BENİ VURAN ÂDEM
GIYAMADIM SANA NAZLI NAIMEM
ANNEM ANNEM ANNEM AH BENİ VURAN ÂDEM
DOYAMADIM SANA NAZLI NAIMEM

Kaynak Kişi: Ayşe Bilen

Yaşı: 63

Derlendiği Yer: Çeltikçi/Merkez

Tespit Tarihi:02.03.2014

Derleyen Kişi: Veli Yöntem

1. YAS

Yağmur yağar şıpır şıpır yerlere
Gulaş gollu yavrumda gelmez bullara
Yanarın yanarında yavrum sana yanarın
Ağların ağların da guzum sana yanarın

Mezerliğin kapısı tahtadandır da tahtadan
Goca bubam da gelmez cumayla haftadan
Cumayla haftaları fark edememiş
Gara yerlerin yollarını fark edip de gelememiş
Varın bakın mezarının taşına
Guşlar yuva yapmış başına
Yanarın yanarında yavrum sana yanarın
Ağların ağların da guzum sana yanarın

2. YAS

Yakalara çıktım yol diye
Dikenleri yolmuşum gül diye
Evcezine geldim de goyun anam
Seni de evinde var diye

Çift goşmuşlar garşındaki harıma
Yük vurmuşlar altı aylık doruma
Şimdi değil de gelin anam
Bayram aylarında goyar

Bu acılar benim zoruma
Keklik olsam gaya dibi eşerim
Çok acıları gördüm gelin anam
Gördüm de arkacına düşerim

Hani benim allı pullu dastarım
Alın gidin gara yere gösterin
Gara yerde yiğitlerim de vardır
Bende yiğitlerimi isterim

3. YAS

Evlerinin anası girmemiş mi elinin gınası
Gelmemiş mi şu garibin anası ile bubası
Giderin giderinde yollar uzak galır
Giderin giderin de yolumuz tek galır a guzum

İnemedim merdivenin üçünü
Bilemedim guzum gabiyatımı
Bahar aylarında da sarıverdim
Gara yere senin göçünü

Keklik olsam şu dağlarda dolansam a guzum
Ceylan olsam şu dağlarda bulunsam a guzum
Dolansam da karlı dağları dolansam a guzum
Seni arasamda nerde bulsam a guzum

Varın bakın mezarcının daşına
Gumru guşlar yuva yapmış guzumun başına
Çile çeke keklğim sudan mı geldin
Ötme yanık yanık bağrımı deldin

Önüme goydular gara yüzünü
Yazma ile bağladılar a guzum senin gözünü
Gış aylarında sarıverdim a yavrum senin göçünü
Yanarın yanarın da goyun anam sana yanarın

Yanarın yanarın da gelin anam sana yanarın
Gidin bulutlar gidin gara yere selam edin
Gara yerde anam ile bubamda vardı
Uyandırman da gelin gidin

4. YAS

Şu dağlarda ulu dağlar
Eteği de sulu dağlar
Şurda da bir genç ölmüşte
Kimi varda kimi ağlar a guzum

Çadır kurdum şu yaylanın düzüne
Hasret kaldım ana baba yüzüne
Diken oldum sen gideli a yavrum
Bende ellerin gözüne

Merdivenim kırkayak a guzum
Kırkına da vurdum dayak a guzum
Sen olmayınca da a yavrum
Ne elim tutar ne ayağım a yavrum

Kaynak Kişi: Ümmü Bal

Yaşı: 77

Derlendiği Yer: Çeltikçi/Merkez

Tespit Tarihi: 28.09.2014

Derleyen Kişi: Veli Yöntem

5. YAS

Goca dağ başında bir guru pınar
Gelirin geçerin yüreğim oynar
Ben bir garip kuşum elde neyler
Gonduğum dalları keselim derler

Gara yerlerde guzularım vardır
Yolun üstünde bir de yuvam vardır
Altı çocuk bir de baba yitirdim
Guzularımı da görmediniz mi

6. YAS

O yakada gara guzgun
Ötüp durun azgın azgın
Ötme guzgunum ötme
Benim yuvam zaten bozgun

Yakada duydum sesini
Eğildim aldım fesini
Herkeslerin içinde ben
Bilirim guzum sesini

Kaynak Kişi: Sadık Yengil

Yaşı: 98

Derlendiği Yer: Çeltikçi/Merkez

Tespit Tarihi: 31.07.2014

Derleyen Kişi: Veli Yöntem

7. YAS

Annem annem suyumu da vuracak
Baba desem babam yok salıma da girecek
Gardaşlarım yoktur intikam alacak
Âdemin ettiği yanına mı galacak
Annem annem annem ah beni vuran âdem
Gıyamadım sana nazlı naimem
Annem annem annem ah beni vuran âdem
Doyamadım sana nazlı naimem

Kaynak Kişiler: Mümine Can-Asiye Ersoy

Yaşı: 72-55

Derlendiği Yer: Çeltikçi

Tespit Tarihi: 28.09.2014

Derleyen Kişi: Veli Yöntem

8. YAS

Bizim köyün kirazları ererse
Eerse de selelere girerse
Guzularım gelir dedelerini sorarsa
Ne cevaplar verin a guzum

Hastanenin önü mermer döşeli
Hemşireler gelmiş eli şişeli
Üç ay oldu ağır yüklüm
Bu dertlere düşeli

9. YAS

Derim derim dile koydum kilimi
Kimselere bildirmedim halimi
Hastanelere gomadım da ölünü
Yaylacılar yaylasına göçtümü

Ak goyunda guzucunu seçtimi
Benim ağır yüklüm gara yere göçtümü
Gara yerler galın olu galın olur
Estiksire serin olur serin olur

Gara yerlere gidenlerde gaybolur gaybolur
Daha baştandır da mezerliğin kapısı
Taş değildir de topraktır da yapısı
Mezerlikten gelirden onun kokusu

10. YAS

Yayılırdan orman içinde
Mektubu ferman içinde
Ağır yüklüm yoktur evin içinde

Yakada bir derde diken ardıcı
Dibine dökülmüş keklük bülücü
Gene mi geldi bizlere ayrılığın bir ucu

Güvercinim alaylanmış uçmaya
Emsallerim gelmiş helalaşmaya
Şimdi gelirler beni alıp kaçmaya

11. YAS

Gır atıma binemedim heybeden
Ak yeleşini çözemedim düğmeden
Senide kodular geldiler
Kara toprağa kıymadan

12. YAS

Işıl ışıl eder şu dağların taşları
Garip garip öter silan kuşları
Koca dünyaya sığmayan kişi
Kara yere sığar mı sandın

13. YAS

Eğildim de üç gün oldu harımdan
Dağlar taşlar inlesin zalımdan
Zati eller ayırmış ben mi canımdan

Dağlar taşlar inledi zarımdan
Eller ayrılmışta gonca gülünden
Bizde ayrıldık gonca gülümüzden

14. YAS

Evimizin önü iğdedir
İğdenin dalları yerededir
Yarımız gara yerededir
Yarımız gurbet eldedir

Evimizin önü asmadır asma
Asmanın dalına basma
Gara yerlerin muradına
Darılıp küsme

15. YAS

Ey hocalar hocalar
Kurum tutmuş bacalar
Biz genç yaşta yitirdik
Ağlayın genç kocalar

16. YAS

Gel bir de sen gabardıcın dalları
Şingirdasın gır atımın nalları
Ellere de gelmiş bayram ayları
Bizlere gelmiş ayrılık ayları

17. YAS

Burundur burun dolaşmaz
Seslerim goygundur dağlara ulaşmaz
Gelin ağlaşalım komşular
Dertlerim goygundur kimselere bulaşmaz

Aynayı da koydum önüme
Eğildim eğildim baktım yüzüne
Ellerin babası gelmiş kızına
Benim babam hayal oldu gözüme

18. YAS

Mezarlığın bir incecik yolu vardır
İki kaşın arasın da beni vardır
El dursa biz ağlasak yeri vardır

Taş başında kara kuzgun
Ötüp durma azgın azgın
Var mı ki bizim gibi yuvası bozgun

Harman yeri yarılr mı yarılmaz
Çapa kürek kırılır mı kırılmaz
Ana diyen diller yorulur mu yorulmaz

Ayağıma giydim kara yemeni
Kaldırım bağrımdaki dumanı
Güz ayımı idi bu ayrılıkların zamanı

19. YAS

Evimizin önü tütündür tütün
Yapracıkları bütün
Sen gittin gara yere
Bizleri de koydun külli yetim

20. YAS

Şingir şingir eder dağların taşı
Garip garip öter silamın kuşu
Kendî silasında sığmayan kişi
Elin silasında sığar mı sandım

21. YAS

Evimizin önü duttur geçilmez
Yaprakları sıkır seçilmez
Kara yerin kahrı çekilmez

Gabrini derin kazın serin olsun
Etrafına güller dakin bülbüller konsun
Selam edin benden yana selam olsun

22. YAS

Evimizin önü yonca
Yonca çıkmış dam boyunca
Ben bu yoncayı biçemem
Ağır yüklüm olmayınca

23. YAS

Adım adım adımladım eşiği
Çekiverin sofradan kaşığı
Sen miydin evlerin yakışığı

Cansız ata bindirdiler
Yeğinsiz gömlek giydirdiler
Seni de kara yere alıp götürdüler

24. YAS

Sabah ezanı okunur da okunur
Okunurda kara yere dökülür
Eller baba dediksire
Çocuklarımin boynu bükülür

Yörede Tespit Edilen Ağtaların (Yaşların) Analiz Tablosu										
		Müzikal Analiz				Edebi Analiz				
Yas no	Eser (Yas) Adı	Makam Dizisi	Ritmik Yapısı	Metrik Yapısı	Biçimi	Konusu	Nazım Biçimi	Nazım Birimi	Hece Ölçüsü	
1	Yağmur Yağar Şıpır Şıpır Yerlere	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Evlat Acısı	Türkü	4'lük	Serbest	
2	Yakalara Çıktım Yol Diye	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Evlat Acısı	Türkü	4'lük	Serbest	
3	Evlerinin Anası Girmemiş Mi Elinin Kınası	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Evlat Acısı	Türkü	4'lük	Serbest	
4	Şu Dağlarda Ulu Dağlar	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Evlat Acısı	Türkü	4'lük	Serbest	
5	Goca Dağ Başında Bir Guru Pınar	Uşşak	8/8	3+2+3	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Evlat-Eş Acısı	Türkü	4'lük	11'li	
6	O Yakada Gara Guzugun	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Evlat Acısı	Türkü	4'lük	8'li	
7	Annem Annem Suyumu Da Vuracak	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Anne-Baba Acısı	Türkü	4'lük	Serbest	
8	Bizim Köyün Kirazları Ererse	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm-Dede Acısı	Türkü	4'lük	Serbest	
9	Derim Derim Dile Koydum Kilimi	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	3'lük	Serbest	
10	Yayılrda Orman İçinde	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	3'lük	Serbest	
11	Gır Atıma Binemedim Heybeden	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	Serbest	
12	Işıl Işıl Eder Şu Dağların Taşları	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	Serbest	

13	Eğildim De Üç Gün Oldu Harımdan	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	3'lük	Serbest
14	Evimizin Önü İğdedir	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	Serbest
15	Ey Hocalar Hocalar	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	7'li
16	Gel Bir De Sen Gabardıcın Dalları	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	11'li
17	Burundur Burun Dolaşmaz	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm- Baba Acısı	Türkü	4'lük	Serbest
18	Mezarlığın Bir İncecik Yolu Vardır	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm- Anne Acısı	Türkü	3'lük	Serbest
19	Evimizin Önü Tütündür Tütün	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	Serbest
20	Şingir Şingir Eder Dağların Taşı	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	11'li
21	Evimizin Önü Duttur Geçilmez	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	3'lük	Serbest
22	Evimizin Önü Yonca	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	4'lük	8'li
23	Adım Adım Adımladı m Eşiği	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm	Türkü	3'lük	Serbest
24	Sabah Ezanı Okunur Da Okunur	Uşşak	Serbest	Serbest	$a(a_1+a_2)$	Ölüm- Anne Acısı	Türkü	4'lük	Serbest

Yörede tespit edilen yas örneklerinin analiz tablosu incelendiğinde, bunlar müzikal ve edebi olarak iki alt başlıkta değerlendirilebilir. Müzikal analiz başlığı altında tespit edilen örnekler makam, ritmik yapı, metrik yapı ve biçim yapısı bakımından incelemeye tabi tutulmuştur. Buna göre:

-İlçede tespit edilen yas örneklerinin tamamının uşşak makam dizisinde olduğu belirlenmiştir.

-Yas örnekleri ritmik yapı bakımından incelendiğinde, 5 numaralı yas örneğinin sekiz zamanlı (8/8), bunun haricindeki 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 24 numaralı örneklerin ise 3 ve 7 numaralı yas örneklerinin notalarındaki gibi serbest özellikte olduğu tespit edilmiştir.

-Yasların metrik yapıları dikkate alındığında, kırık hava özelliği gösteren *Goca Dağ Başında Bir Guru Pınar* adlı örneğin metrik yapısının (3+2+3) şeklinde, diğerlerinin ise uzun hava olarak seslendirilmelerinden ötürü serbest özellikte olduğu belirlenmiştir.

-Çalışma kapsamında notalı şekilde verilen örnekler incelendiğinde; *Evlerinin Anası Girmemiş mi Elinin Kınası*, *Goca Dağ Başında Bir Guru Pınar*, *Annem Annem Suyumu da Vuracak* adlı örneklerin genel olarak $a(a_1+a_2)$ ve bunların tekrarları şeklinde ortaya çıkan bir cümleli biçimden oluştuğu gözlenmiştir.

-Çeltikçi ilçesinde derlenen yas örnekleri edebi yönden bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda ise sözlerin konusu, nazım biçimi, nazım birimi ve hece ölçüsü bakımında şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

-Yas örnekleri içerdiği konu bakımından incelendiğinde 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22 ve 23 numaralı yasların genel olarak ölüm; 1, 2, 3, 4, 5, 6 numaralı yasların evlat acısı; 7, 18 ve 24 numaralı yasların anne acısı; 7 ve 17 numaralı yasların baba acısı; 5 numaralı yasin eş acısı ve 8 numaralı yasin ise dede acısı vb. durumları içerdiği tespit edilmiştir.

-Yasların anonim halk şiiri bakımından nazım biçimleri değerlendirildiğinde, bu örneklerin genel olarak *türkü* biçiminde olduğu söylenebilir.

-Bunlar nazım birimi yönünden incelendiğinde, üçlük mısra yapısında olanlar 9, 10, 13, 18, 21 ve 23 numaralı örnekler; dörtlük mısra yapısında olanlar ise 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 22 ve 24 numaralı örnekler şeklinde belirlenmiştir.

-Yas örnekleri hece ölçüsü bakımından değerlendirildiğinde ise 15 numaralı yas örneğinin yedili; 6 ve 22 numaralı yas örneklerinin sekizli; 5, 16 ve 20 numaralı yas örneklerinin ise on birli

yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bunların haricindeki örneklerin ise serbest ölçülü olarak belirlenmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada Burdur'un Çeltikçi ilçesinde ağıt yakma geleneği kapsamında tespit edilen örneklere yer verilmiştir. Bu doğrultuda çalışmaya zemin olması açısından genel olarak Türkler'de ağıt geleneği hakkında tarihsel bilgiler verilmiş, yörede durum analizi yapılmış ve alan araştırması sırasında tespit edilen örnekler sözel ve müzikal açıdan bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

İlçe merkezinde yapılan çalışma kapsamında yörede belli başlı üç kalıp ezgi ve bu doğrultuda ezgiler üzerine eklenerek söylenen 24 adet sözel yas (ağıt) örneği belirlenmiştir. Bunlar arasında ezgisel olarak *Goca Dağ Başında Guru Pınar*, *Evlerinin Anası Girmemiş mi Elinin Kınası*, *Annem Annem yok* isimli örnekler notalı şekilde öne çıkarılmıştır. Bunların dışında kalan diğer sözel yaslar ise genel olarak aynı ezgi yapısına sahip olduğu için çalışmada benzer örnekler numara verilip isimlendirilerek tablo halinde gösterilmiştir.

Çalışma kapsamında tespit edilen örnekler makam dizisi, ritmik yapısı, metrik yapısı ve biçim yapısı şeklinde müzikal açıdan değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

-Yörede tespit edilen yas örneklerinin tamamı uşşak makam dizisindedir.

-Örneklerin ritmik yapısı incelendiğinde, *Goca Dağ Başında Bir Guru Pınar* adlı örneğin Sekiz zamanlı (8/8), diğerlerinin ise serbest ölçülü bir yapıda olduğu gözlenmiştir.

-*Goca Dağ Başında Bir Guru Pınar* isimli örneğin metrik yapısının (3+2+3) şeklinde, diğerlerinin ise serbest özellikte olduğu belirlenmiştir.

-Yaslar biçim açısından değerlendirildiğın de ise bunlar genel olarak tek cümleli $a(a_1+a_2)$ biçimden oluşmaktadır.

Yas örneklerinin sözel yönden bir incelemesi yapıldığında ise sözlerin konusu, nazım biçimi, nazım birimi ve hece ölçüsü olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

-Yas örneklerinin konu itibariyle daha çok *ölüm, evlat, anne, baba* vb. gibi vefat sonucunda duyulan üzüntüler üzerine yakıldığı tespiti yapılmıştır.

-Yasların anonim halk şiiri nazım biçimi açısından bir değerlendirilmesi yapıldığında, bu örneklerin tamamının *türkü* biçiminde oldukları gözlenmiştir.

-Yas örneklerinin nazım birimleri dikkate alındığında, bunların 18'inin dört mısradan, 6'sının ise üç mısradan oluştuğu belirlenmiştir.

-Örneklerin hece ölçüsü incelendiğinde ise bunların 18'inin serbest, 1'inin yedili, 2'sinin sekizli ve 3'ünün ise on birli hece ölçüsünde olduğu tespit edilmiştir.

Eski Türk topluluklarında gerçekleştirilen ağıt yakma geleneğinde olduğu gibi günümüzde Çeltikçi yöresinde de bir ölümden duyulan üzüntü sonucunda ağıtların söylendiğini görmek mümkündür. Ancak yörede günümüzdeki sosyal çevre ve şartların değişmesiyle birlikte sözlü kültür aktarıcılarının genç nesil olması ve bu ortamlarda yeni yakımcıların yetişmemesi sebebiyle bu gelenek gitgide önemini kaybetmek üzeredir. Bu sebeple kültürel değerlere sahip çıkılması, kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması önem teşkil etmektedir. Araştırmaya konu olan yas geleneği ve örneklerinin, gelecekte gerçekleştirilecek olan çalışmalarda daha derinlemesine sonuçlar elde edilmesi bakımından kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğu, O. (1996). *Türk Müziği'nde Türler ve Biçimler*. İzmir/ Bornova: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Atsız, H. N. (1992). *Türk Edebiyat Tarihi (3. Basım)*. İstanbul: Baysan Dağıtım ve Dağıtım
- Ekici, S. (2013). *Gaziantep & Barak Müzik Kültürü*. Gaziantep: Logos Matbaacılık.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesi'nde Ağıtlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Ergin, M. (2017). *Orhun abideleri (51. Baskı)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Esen, A. Ş. (1982). *Anadolu Ağıtları*. Ankara: İletişim Yayınları, İstanbul: İş Kültür Yayınları.
- Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar (1. Basım)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, D. (2004). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaynar, Ü. (1996). *Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Özkan, İ.H. (1982). *Türk Müsukisi Nazariyâtı ve Usulleri, Kudüm Velveleleri*. İstanbul: Neşriyat A.Ş.Ötüken
- Pelikoğlu, M.C. (2012). *Geleneksel Türk Halk Müziği Eserlerinin Makamsal Açından Adlandırılması*. Erzurum: Mega Ofset Matbaacılık.
- Sümer, F. (1980). *Oğuzlar (Türkmenler) (3. Basım)*. İstanbul: Ana Yayınları.
- Turan, Ş. (1994). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Uçan, A. (2005). *Müzik Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Durum*. Ankara/Kızılay: Önder Matbaacılık
- Yaldızkaya, Ö. F. (2018). *Türkmen Ağıtları (2. Basım)*. İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.
- Yaşar, S. (2006). *Diyarbakır İli- Bismil İlçesi Türkmenacı Köyü Halk Kültüründe Müzik Unsurları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

İnternet Kaynakları

Türk Dil Kurumu, (9 Kasım 2018) <http://www.tdk.gov.tr/index.php?>